

Vplyv kvalitatívnych faktorov na konkurencieschopnosť slovenských podnikov

Tibor Lalinský
Národná banka Slovenska

Príspevok sumarizuje hlavné zistenia analýzy faktorov konkurencieschopnosti nedávno prezentované vo výskumnej štúdii NBS.¹ Zameriava sa na kvantitatívne overenie vplyvu viacerých prieskumom identifikovaných vnútropodnikových, odvetvových a makroúrovňových faktorov na konkurencieschopnosť slovenských podnikov. Odhady potvrdzujú štatisticky významný efekt väčšiny skúmaných faktorov. Závery naznačujú dominanciu makroúrovňových kvalitatívnych faktorov.

Hospodárska kríza oživila diskusie na tému konkurencieschopnosti, tak na úrovni krajín, ako aj na úrovni podnikov. Aktuálne otázky sa týkajú možnosti udržania si, resp. prípadného znovunadobudnutia konkurencieschopnosti, ale aj faktorov, ktoré formovali vývoj pred krízou a môžu naznačovať smer ďalšieho vývoja.

Predstavená práca prispieva do diskusie tým, že aplikuje nové poznatky na slovenské údaje. Využíva individuálne podnikové údaje zahŕňajúce množstvo finančných i nefinančných ukazovateľov za obdobie desiatich rokov. Spája ich s výsledkami dotazníkového prieskumu realizovaného na vzorke najvýznamnejších podnikov na Slovensku. Prednosťou použitého prieskumu je jeho orientácia na kvalitatívne vnútropodnikové faktory, ktoré nemožno vyčítať zo súvah alebo výkazov ziskov a strát skúmaných podnikov.

KVANTIFIKÁCIA A VSTUPNÉ ÚDAJE

Konkurencieschopnosť nie je jednoznačne definovaný pojem. Na mikroúrovni ju najčastejšie mериame pomocou ukazovateľov produktivity, ziskovosti, vývoznnej výkonnosti, prípadne trhového podielu. Spoločným znakom týchto ukazovateľov je významná časová zotrvačnosť, ktorá znamená, že aktuálna hodnota tohto ukazovateľa do veľkej miery závisí od jeho hodnoty v predchádzajúcom období. Táto vlastnosť vyžaduje použitie náročnejších kvantitatívnych analytických metód pri hodnotení vplyvu možných určujúcich faktorov.

S cieľom kvantifikovať vplyv dostupných kvalitatívnych faktorov skúmame vzťah medzi indikátorom konkurencieschopnosti, jeho hodnotou v predchádzajúcom období, najdôležitejšou kvantitatívnou podnikovou premennou a viacerými kvalitatívnymi premennými. Vzťah môžeme zapísať nasledujúcim spôsobom:

$$y_{it} = \gamma y_{i,t-1} + \beta_1 x_{it} + \beta_2 Z'_i + \alpha_i + \varepsilon_{it},$$

kde y_{it} reprezentuje dostupný ukazovateľ produktivity, ziskovosti, vývoznnej výkonnosti alebo trho-

vého podielu podniku i v čase t , ktorý je závislý od svojej hodnoty v čase $t-1$, kvantitatívneho podnikového ukazovateľa x podniku i v čase t a matice kvalitatívnych premenných Z'_i , individuálneho podnikového efektu α_i a chyby ε_{it} .²

Vychádzajúc z predpokladu dynamického charakteru skúmaného vzťahu, potvrdeného vysokou koreláciou medzi aktuálnou hodnotou a časovo posunutou hodnotou zvolených ukazovateľov, aplikujeme tzv. zovšeobecnenú metódu momentov (GMM).³

Proces analýzy začíname s relatívne veľkým počtom kvantitatívnych a kvalitatívnych ukazovateľov. V prvej fáze identifikujeme najvýznamnejšie vzťahy medzi dostupnými ukazovateľmi konkurencieschopnosti, ich časovo posunutou hodnotou a vysvetľujúcou kvantitatívnou premennou. Získavame tak štyri kľúčové špecifikácie, jednu pre produktivitu, jednu pre ziskovosť, jednu pre vývoznú výkonnosť a jednu pre trhový podiel.⁴ V ďalšej fáze testujeme významnosť a vplyv všetkých dostupných kvalitatívnych faktorov s dôrazom na najdôležitejšie faktory identifikované prieskumom.

Kvantitatívne údaje zo súvah a výkazov ziskov a strát a niektoré základné kvalitatívne údaje o skúmaných podnikoch preberáme z databázy nefinančných spoločností publikovanej Trend analyses. Väčšina kvalitatívnych premenných reprezentujúcich najdôležitejšie faktory konkurencieschopnosti pochádza z prieskumu.⁵ Pozornosť upriamujeme na 15 najvýznamnejších faktorov uvedených v tabuľke 1. Doplňujúce kvalitatívne údaje sú prevzaté z Obchodného registra SR a údaje o makroekonomickom vývoji zo Štatistického úradu SR.

Hlavné zistenia

Výsledky regresnej analýzy založenej na údajoch za roky 2001 až 2009 naznačujú, že vývoj dostupných ukazovateľov konkurencieschopnosti závisí od odlišných kvantitatívnych a kvalitatívnych faktorov. Toto zistenie možno relatívne jednoducho

1 Lalinský (2013): WP 4/2013 – Firm competitiveness determinants: results of a panel data analysis, NBS.

2 Všetky premenné, s výnimkou kvalitatívnych premenných z prieskumu, vstupovali do odhadov v logaritmoch.

3 V porovnaní s najrozšírenejšou metódou najmenších štvorcov (OLS) znižuje nepresnosti odhadov súvisiace s nepozorovanými individuálnymi vplyvmi, endogenitou, možnou kolinearitou nezávislých premenných a nezahrnutím vysvetľujúcich premenných.

4 Konkrétne ide o produktivitu práce meranú výnosmi na zamestnanca, ziskovosť vyjadrenú podielom zisku na aktívach podniku, nominálnu hodnotu vývozu podniku a trhový podiel vypočítaný ako podiel výnosov podniku na celkových výnosoch nefinančných podnikov na Slovensku.

5 Podrobnejšie informácie a výsledky prieskumu boli publikované v štúdii Lalinský (2008): WP 3/2008 – Faktory konkurencieschopnosti slovenských podnikov, NBS.

Tab. 1 Najvýznamnejšie faktory identifikované prieskumom

Vnútropodnikové faktory	Odvetvové faktory	Makroúrovňové faktory
Profesionálnosť manažmentu	Náročnosť zákazníka	Členstvo v Európskej únii
Kvalita riadenia v podniku	Dostupnosť skúsených manažérov	Náklady na energie
Orientácia na znižovanie ceny (nákladov)	Ponuka adekvátne vzdelanej pracovnej sily	Perspektíva zavedenia eura
Efektívnosť podnikového vedenia	Podstata konkurenčnej výhody	Stabilita výmenného kurzu
Rozsah využívania komunikačných technológií	Existencia rozvinutých odberateľských odvetví	Kvalita dopravnej infraštruktúry

Zdroj: Lalinský (2008).

intuitívne zdôvodniť. Napríklad vysoká vývozná výkonnosť nemusí nevyhnutne viesť k vyššej ziskovosti podniku (a naopak). Vysoká miera ziskovosti môže byť, prirodzene, dosiahnutá inými opatreniami ako vývoznou výkonnosťou.

Z analýzy vyplýva, že ziskovosť podniku reprezentovaná výnosnosťou aktív závisí predovšetkým od podielu podniku na domácom trhu. Z kvalitatívnych faktorov prevláda vplyv makroúrovňových faktorov. Náklady na energie majú negatívny vplyv,

ale na druhej strane identifikujeme významnejšie pozitívne faktory, konkrétne členstvo Slovenska v EÚ a vnímanú stabilitu výmenného kurzu. Na odvetvovej úrovni je významný kladný vplyv kvality domácich dodávateľov a záporný vplyv rozvinutých odberateľských odvetví. Spomedzi vnútropodnikových faktorov je to najmä využívanie komunikačných technológií. Súhrnný prehľad výsledkov pre jednotlivé indikátory konkurencieschopnosti je znázornený v tabuľke 2.

Tab. 2 Výsledky kvantitatívnej analýzy

		Výnosnosť aktív	Produktivita práce	Vývozná výkonnosť	Trhový podiel
Kvantitatívne faktory	Trhový podiel	+			
	Náklady práce		-	-	
	Podiel vývozu na predaji				+
Základné faktory	Zahraničný manažment		+	+	
Podnikové faktory	Profesionálnosť manažmentu				
	Kvalita manažmentu		+		
	Redukcia nákladov alebo cien	-			
	Efektívne vedenie			+	
	Využívanie komunikačných technológií	+			
	Korporátne vzťahy s inými podnikmi				+
Odvetvové faktory	Náročnosť zákazníkov				-
	Dostupnosť skúsených manažérov				
	Ponuka adekvátne vzdelanej pracovnej sily				
	Konkurenčná výhoda založená na efektívnosti		+		
	Rozvinutosť odberateľských odvetví	-		+	
	Kvalita domácich dodávateľov	+			
	Členstvo v EÚ	+	+	+	
Makroúrovňové faktory	Náklady na energie	-			-
	Zavedenie eura na Slovensku				
	Stabilita výmenného kurzu	+			
	Kvalita dopravnej infraštruktúry				
	Kvalita telekomunikačnej infraštruktúry			+	

Legenda: + štatisticky významný pozitívny vplyv; - štatisticky významný negatívny vplyv; najvýznamnejšie podnikové, odvetvové a makroúrovňové faktory identifikované prieskumom zvýraznené hrubým písmom.

Ďalšie dva indikátory konkurencieschopnosti, produktivita a vývozná výkonnosť, sú primárne závislé od nákladov práce v podniku. Dôležitými kvalitatívnymi faktormi sú členstvo Slovenska v EÚ, konkurenčná výhoda založená na efektívnosti, rozvinutosť odberateľských odvetví, kvalita manažmentu a efektívnosť vedenia. Na rozdiel od ziskovosti, významným doplnujúcim faktorom konkurencieschopnosti z pohľadu produktivity alebo vývozných konkurencieschopnosti je aj prítomnosť zahraničného manažéra vo vedení podniku. Posledný z analyzovaných ukazovateľov konkurencieschopnosti, t. j. veľkosť trhového podielu, závisí hlavne od nákladov na energiu a od náročnosti zákazníkov.

Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že väčšina najdôležitejších kvalitatívnych faktorov identifikovaných prieskumom má štatisticky významný vplyv na konkurencieschopnosť slovenských podnikov. Najčastejšie identifikovanými kvalitatívnymi faktormi sú členstvo Slovenska v EÚ, náklady na energiu a rozvinutosť odberateľských odvetví. To naznačuje, že aj v súčasnom období, keď úspeš-

nosť krajín v rastúcej miere závisí od rozhodnutí nadnárodných korporácií o umiestnení výroby, majú makroekonomické faktory špecifické pre jednotlivé krajiny vplyv na konkurencieschopnosť podnikov. Treba si však uvedomiť, že všetky identifikované kvalitatívne faktory vysvetľujú iba malú časť konkurencieschopnosti meranej produktivitou práce, vývoznou výkonnosťou alebo trhovým podielom. Vo všetkých troch prípadoch majú náklady práce, resp. podiel vývozu na tržbách a časovo posunutá hodnota vysvetľovaného ukazovateľa výrazne vyšší vplyv ako skúmané kvalitatívne faktory.

Ako potvrdzujú prezentované výsledky, konkrétne ukazovatele konkurencieschopnosti sú formované rôznymi faktormi. To naznačuje, že primerané opatrenia na podporu konkurencieschopnosti môžu závisieť od preferovanej definície konkurencieschopnosti podnikov. Inými slovami, tvorcovia politik v tejto oblasti by si mali byť vedomí rozdielov vo vnímaní konkurencieschopnosti a tomu prispôbovať aj svoje opatrenia, aby viedli k splneniu očakávaných cieľov.

I N F O R M Á C I E

Ponuka podujatí Inštitútu bankového vzdelávania NBS, n. o., na máj 2014

INŠTITÚT BANKOVÉHO
VZDELÁVANIA NBS, n.o.

Názov vzdelávacieho podujatia	Dátum konania
Etiketa a základy spoločenského protokolu v praxi II	5. 5. 2014
Zmeny v IFRS od roku 2009, novinky, komentáre a príklady	12. 5. 2014
SWIFT I	14. 5. 2014
Skúška sprostredkovateľov – vyšší stupeň	14. 5. 2014
Skúška sprostredkovateľov – stredný stupeň	14. 5. 2014
Aktuálne otázky v regulácii likvidity	19. 5. 2014
Právo EÚ	20. 5. 2014
Trendy v oblasti informačnej bezpečnosti	20. 5. 2014
Presentation Skills	21. 5. 2014
Back Office (Treasury Back Office)	21. 5. 2014
Vymáhanie pohľadávok podľa zákona o konkurze a reštrukturalizácii, exekučného poriadku a občianskeho súdneho poriadku	21. – 22. 5. 2014
Interné audity a systém kvality moderne, automatická analýza procesov	22. 5. 2014
Presentation Skills	23. 5. 2014
Výber vzorky v audite	27. 5. 2014
Rozsudky súdneho dvora	28. 5. 2014
Skúška sprostredkovateľov – vyšší stupeň	28. 5. 2014
Školenie pre správcov a operátorov IS SIPS	28. – 29. 5. 2014
Skúška sprostredkovateľov – stredný stupeň	29. 5. 2014
Konsolidovaná účtovná závierka a zmeny v IFRS od 1. januára 2013	29. – 30. 5. 2014